

For enden af Regnbuen?

Social identitet og velfærd i det nye Sydafrika

Redigeret af Gorm Gunnarsen, Patrick Mac Manus,
Morten Nielsen, Hans Erik Stolten

For enden af regnbuen?

Social identitet og velfærd i det nye Sydafrika

"For enden af Regnbuen" er en form for samfundspolitisk rejseguide til dagens Sydafrika. Den vil give såvel elever som undervisere de nyeste oplysninger om det sydafrikanske samfund, på en række vigtige emner.

I dette lille hæfte præsenterer vi en række tekstuddrag fra bogens 11 kapitler. Vi håber at dette vil fange din interesse, og at du vil finde "For enden af Regnbuen", brugbar i undervisningen.

Bogen kan ligeledes bruges af elever, i forbindelse med opgaveskrivning, der ønsker et mere indgående og up to date billede af Sydafrika i dag.

Medlemmerne af redaktionen står gerne til rådighed som gæsteundervisere i forbindelse med at emnet Sydafrika er på skemaet.

En engelsk e-udgave af bogen finder du på www.sydafrika.dk.

Med venlig hilsen

Gorm Gunnarsen, Patrick Mac Manus, Morten Nielsen og Hans Erik Stolten
Redaktion af "For enden af Regnbuen"

København den 12. maj 2007

Køb "For enden af Regnbuen":

Normalpris i boghandelen: 198 kr.

Tilbud til gymnasierne:

1 stk.: 175 kr.

Mellem 5 og 29 stk. 154 kr. pr stk.

Klassesæt: af 30 stk. 4700 kr. I spare: 1240 kr.

Priserne er inkl. moms og forsendelse i Danmark.

FAKTA:

Redaktion: Gorm Gunnarsen, Patrick Mac Manus, Morten Nielsen og Hans Erik Stolten

204 sider i formatet 16 cm. x 24 cm.

Udgivet i samarbejde med:

Sydafrika Kontakt

Wesselsgade 4, kld

2200 København N

Telefon: 35 35 92 32

E-mail: sak@sydafrika.dk

www.sydafrika.dk

På Sydafrika Kontakts hjemmeside, www.sydafrika.dk,

Send din bestilling til:

sak@sydafrika.dk

eller ring 35 35 92 32

kan du finde en engelsk udgave af denne bog. Netudgaven indeholder en række kapitler, der ikke var plads til i den danske udgave, samt de uforkortede engelske udgaver, med forfatterens noter.

Visse artikler er blevet til i et samarbejde med Human Sciences Research Council (HSRC), Centre for Civil Society, University of Kwazulu-Natal og Review of African Political Economy (ROAPE).

Bogen er støttet af Danidas Oplysningsbevilling.

Copyright © 2007 Forfatterne og Sydafrika Kontakt

ISBN 978-87-991789-0-2

Indhold:

Oversigtsartikel:

Sydafrika - et delt land i en delt verden

Af Gorm Gunnarsen, Patrick Mac Manus, Morten Nielsen og Hans Erik Stolten

Retorik og realitet i den sydafrikanske forsoningsproces

Af Fred Hendricks

Makroøkonomisk politik i Sydafrika.

Fra RDP via GEAR til ASGISA

Af Stephen Gelb

Fra apartheid til neoliberalisme.

Hvad skete der med frihedskampens idealer?

Af Patrick Bond

Black Economic Empowerment:

Politisk korrekt kapitalisme eller socialt problem?

Af Neva Seidman Makgetla

ANC i Sydafrikas politiske landskab.

Fra illegal frihedsbevægelse til regeringsparti

Af Pallo Jordan

Græsroddernes genkomst og den nye venstrefløj

- Sydafrikas sociale bevægelser

Af Eddie Cottle

Omfordeling af jord i Sydafrika: gensyn med ejendoms klausulen

Af Lungisile Ntsebeza

Hvad hårdkogte æg fortæller om vort uddannelses-system'

- og andre vignetter om uddannelse i det nye Sydafrika

Af Jonathan Jansen

Gode hensigter – barske realiteter

Sydafrikas nye uddannelsessystem

Af Linda Chisholm

Sprogproblemet.

Striden mellem engelsk og de andre officielle og uofficielle sprog

Af Kwesi Kwaa Prah

AIDS-epidemiens konsekvenser for Sydafrika

Af Hein Marais

Forfatterliste

Sydafrikansk identitet er et historisk paradoks. På den ene side er de identiteter, som Sydafrika rummer, gang på gang blevet omformet. Nybyggere og indfødte er blevet til kristne og hedninge, der igen er blevet til civiliserede og barbarer, der igen er blevet til europæere og bantuer, der igen er blevet til hvide, farvede og sorte, der igen er blevet til Guds regnbuefolk, for blot at nævne nogle enkelte af de identiteter, som sydafrikanerne har pådraget sig.¹ På den anden side har mange i samtiden opfattet disse identiteter som endegyldige. Under apartheid blev den hvide identitet sågar anset for at være båret af den biologiske arv, som lovene beskyttede ved at forbyde sort og hvid at avle børn sammen.²

Regnbuefolket adskiller sig fra de andre bærende identiteter ved at være den første samlende identitet, der rummer alle, som bor i Sydafrika. Det er en skøn identitet, som rummer glæden ved apartheids fald i sig. Vi deler denne glæde over freden og forsoningen efter den forudgående kamp og konflikt. Der er dog skår i glæden, som gør det svært kun at fokusere på den universelle identitet, det forenede regnbuefolk, når vi undersøger det nye Sydafrika. Fattigdommen og den ekstreme sociale ulighed betyder, at det nationale fællesskab ikke i længden kan bære sydafrikanernes identitet. Sydafrikanernes ulige forhold til samfundets ressourcer indrammes ikke længere i samme grad af en etnisk identitet; de økonomiske skel træder i stigende grad frem i en social identitet, der dog fortsat må forholde sig til etniske brudflader.

Med det første demokratiske valg i sin historie i 1994 vendte Sydafrika i en vis forstand tilbage til verden. En verden, der møjsommeligt havde etableret en række universelle normer for det samfundsmæssige liv, og som ikke i længden kunne rumme en stat baseret på racemæssig adskillelse. Og verden fascineres og engageres stadig af Sydafrika. Det nye Sydafrika blev født ud af en kamp for sociale forbedringer og ægte folkeligt demokrati og der er stadig stor interesse for at fastholde den kollektive erindring om disse idealer i den videre udvikling. Vi kan se på strømmen af internationale publikationer, at interessen for at følge med i udviklingen i Sydafrika er usvækket. Over 30.000 danskere besøger landet hvert år.

Om udviklingen har modsvaret det ofte proklamerede mirakel, eller i hvilket omfang den har været fejlbehæftet, er noget, som artiklerne i denne bog skal hjælpe med at afklare via kritiske, dybdeborende og afbalancerede vurderinger af den sydafrikanske regerings politiske og økonomiske valg. Rimeligheden i at se Sydafrika som et forbillede for en fredelig overgang til socialt demokrati er interessant at undersøge. Set fra Norden

¹ Gary Baines, "The rainbow nation? Identity and nation-building in post-apartheid South Africa", *Mots Pluriels*, No. 7, 1998, <http://www.arts.uwa.edu.au/MotsPluriels/MP798gb.html>.

² *Immortality Amendment Act 1949; Prohibition of Mixed Marriages Act no. 55 1949.*

er Sydafrika også interessant på grund af dets voksende middelklassemarked for sofistiske produkter, såvel som en både økonomisk og mental indgangsport til resten af Afrika. Sydafrika rummer mange vidende, engagerede mennesker, hvilket indbyder til kvalificerede diskussioner om udviklingsproblemer.

Siden overgangen til flertalsstyre har Sydafrika udviklet ideen om "regnbuenationen" hen mod en mere afrikanistisk vision, som præsident Mbeki har kaldt "afrikansk renæssance".³ Det virker som om, at afrikansk identitet og sydafrikansk nationalfølelse har fået en opblomstring, men man kan ofte få en mistanke om, at en ny etnisk nationalisme fremmes for at dække over manglende resultater på det sociale område. Hvis man studerer nuancerne i regeringsdokumenter i tiden efter 1994, kan man konstatere et gradvist skifte fra at fokusere på strukturel ulighed, set som en følge af et uretfærdigt politisk-økonomisk system, over mod et fokus på fattigdom generelt, set som et uundgåeligt biprodukt af den nødvendige nationaløkonomiske strukturtilpasningspolitik, og senere også mod mere fokus på en eliterolle for afrikanere i erhvervslivet. Samtidig bliver der nu lagt større vægt på afrikansk etnisk bevidsthed end på klassebevidsthed.

Det demokratiske Sydafrikas udfordringer

Den etniske bevidsthed rummer meget få svar på de sociale udfordringer. Det er noget af et kunststykke, hvis hele befolkningen skal forsones sig med fortiden – sådan som det var hensigten med den sandheds- og forsoningskommission, der blev nedsat umiddelbart efter overgangen til demokrati - mens fortidens ulighed og den historiske marginalisering af millioner af landets indbyggere stadig fortsætter og tilmed uddybes yderligere. De sociale spørgsmål er svære at komme uden om: Står de nationale kompromiser, der blev indgået først i 1990'erne for at sikre fred og demokrati, i dag i vejen for en varetagelse af befolkningsflertallets interesser? Er "fastfrysningen" af ejendomsforholdene, og ikke mindst af ejendomsretten til jorden, i længden holdbar? Hvor længe kan den oprindelige ekspropriation af den afrikanske befolkning stå ved magt, når 80 % af jorden fortsat ejes af det mindretal, der måtte afstå den politiske magt?⁴ Kan den del af kompromiset, som dikterede, at det politiske magtskifte ikke måtte røkke ved kapitalismens grundstrukturer, overhovedet opretholdes i det lange løb og for tid og evighed lade den politiske magt tilhøre folkets frihedsbevægelse, mens den økonomiske magt fortsat beror hos koncentrerede kapitalgrupper, hvis aktionærer altovervejende er de samme som før? Hvis det egentlige sociale og politiske indhold i overgangsprocessen er etableringen af en ny sort elite, der smelter sammen med tidligere epokers hvide eliter, hvordan vil de underprivilegeredes sociale interesser da kunne gøre sig gældende fremover?

³ Mbeki, Thabo, *Africa Define Yourself*, Cape Town, Tafelberg, 2002.

⁴ Yolandi Groenewald, "South Africa: Land reform at a standstill", *Mail and Guardian*, April 25, 2005.

Det er svært at bedømme om udviklingen er selvvalgt. I hvilken grad er det muligt for ANC-lederne at udvikle politiske og økonomiske alternativer i en relativt set lille national-økonomi uden at miste fodfæste i den globale økonomi, som landet i stigende grad er blevet integreret i? Vil opkomsten af nye sociale bevægelser og et muligt sammenbrud i den hidtidige "historiske alliance" mellem regeringspartiet (ANC), fagbevægelsen (COSATU) og det sydafrikanske kommunistparti (SACP) kunne skabe en ny udviklingsdynamik? I disse år er spændingerne både inden for selve ANC og inden for alliancen blevet skærpet. En mulig udviklingsvej kunne også være, at den massive fattigdom fører til omsiggribende indre sammenbrud, hvor det sociale liv præges af stigende vold, misbrug, håbløshed, politisk apati og almen misere. Noget sådant kunne danne grundlag for destruktiv populisme og fornyet etnisk fjendtlighed. Nogle mener, at dette allerede nu er ved at fortrænge "regnbuenationens" optimistiske symbolik i Sydafrika. Det igangværende opgør om præsidentembedet og kontroverserne omkring ANCs vicepræsident Jacob Zuma har haft et etnisk og populistisk præg, båret af folkelig utilfredshed med et regeringsparti, der er blevet mere og mere bureaukratiseret og utilgængeligt. Det er ikke sandsynligt, at Zuma er svaret på Sydafrikas problemer. Snarere er miseren symbolsk for en stigende fremmedgørelse mellem den nye elite og organisationsfolk, der desperat forsøger at fastholde frihedskampens idealistiske forbilleder.

Det er også et åbent spørgsmål om den øgede opmærksomhed på disse dilemmaer og angsten for social og etnisk konflikt vil medføre politisk fornyelse og vidtrækkende reforminitiativer eller tværtimod betyde stigende repression fra statens side. I september 2006 kunne det sydafrikanske Freedom of Expression Institute faktisk konstatere en forværring af forholdet mellem statslige myndigheder og civilsamfundet, hvis protestaktioner i stigende grad bliver mødt med indskrænkninger i forsamlings- og ytringsfriheden.⁵

Et delt land – Mbekis to nationer

Geografisk og befolkningsmæssigt er Sydafrika et stort land. Det samme gælder ikke for økonomien, når bruttonationalproduktet fordelt på indbyggere anvendes som målestok. BNP (212.8 mia. \$) er en smule mindre end Danmarks (241.4 mia. \$), mens befolkningen er næsten 10 gange så stor. Landet er afhængig af både en konjunkturfølsom råvareeksport og af importerede maskiner og teknologier. I regionen er Sydafrika dog en økonomisk stormagt. Sydafrikas BNP er næsten tre gange så stort som det samlede BNP for de øvrige lande i det sydlige Afrikas samarbejdsorganisation, SADC, hvilket siger noget om kontinentets generelle fattigdomsniveau.⁶

⁵ FXI, <http://www.fx.org.za/>.

⁶ *Trade policies and agricultural trade in the SADC region: challenges and implications, Regional Synthesis Report March 2003, SARPAN*, <http://www.sarpan.org.za/documents/d0000393/index.php>.

Hvad der gør Sydafrika specielt, er de sociale skels dybde og karakter. Det er frem for ulighedens racemæssige karakter, som adskiller Sydafrika fra andre lande. Et stort flertal af den sorte landbefolkning har stadig en indkomst, der ligger langt under fattigdomsgrænsen og hvis denne befolkningsgruppes levevilkår blev lagt til grund, ville Sydafrika høre til blandt de fattigste u-lande.⁷

Sydafrika er fortsat et delt land. Ikke blot delt af sin særegne fortid og denne fortids fortsatte indvirkning på nutiden, men også af strukturelle vilkår, der præger en lang række lande i verden. En voksende uformel sektor og millioner af arbejdsløse og underbeskæftigede er blot ét af disse vilkår. Præsident Mbeki har selv talt om Sydafrika som et land bestående af to nationer: En privilegeret hvid og en underprivilegeret sort.⁸ Men lagde hans tale op til at skabe mere retfærdige sociale strukturer – eller tværtimod til at fokusere mere på race end på økonomi? Svaret blæser fortsat i vinden.

Under en global synsvinkel virker det som om, at de hidtidige modeller for "modernisering" af samfundsøkonomier ikke længere slår til. Ikke alene den "socialistiske udviklingsmodel" og såkaldte "ikke-kapitalistiske udviklingsveje", men også varianterne af den traditionelle kapitalisme, er i dyb krise som modeller. Med baggrund i den nuværende globale produktive kapacitet formår den hidtidige industrialiseringsmodel ikke længere at absorbere de utallige marginaliserede. Som skildret af Mike Davis,⁹ er koblingen mellem industrialisering og urbanisering brudt. Sydafrikas endeløse townships og locations, de uformelle bosættelsers vildtvoksende og trøstesløse vækst, er blot et eksempel herpå.

I de senere år er der opstået en omfattende litteratur om "formel" kontra "uformel økonomi", om relationerne mellem en "første" og "anden økonomi".¹⁰ Ofte har der været tale om bestræbelser på at "løfte" den "uformelle" økonomi ind i et mere reguleret økonomisk kredsløb, hvilket som regel blot har resulteret i en underminering af fleksibiliteten i den "uformelle" overlevelsesekonomi. Der er dog også synspunkter, der i den "uformelle" økonomi ser muligheder for at videreudvikle et brugsværdiorienteret kredsløb af produktion og tjenesteydelser, der kan tjene de marginaliseredes interesser. Dette synspunkt findes bl.a. i en række debatoplæg fra det sydafrikanske kommunistparti, som i stigende grad søger at forholde sig til den omfattende marginalisering i det sydafrikanske samfund og til de krav og behov, der her vokser frem.¹¹

⁷ ODI Briefing on Inequality in Middle Income Countries, 2004, http://www.odi.org.uk/publications/briefing/bp_dec04_inequality.pdf.

⁸ Mbeki, Thabo, *Africa. The Time has Come. Selected Speeches*, Johannesburg, Tafelberg, 1998.

⁹ Mike Davis, *Planet of slums*, Verso, 2006.

¹⁰ For eksempel Karen Tranberg Hansen and Mariken Vaa (Eds.), *Reconsidering informality: perspectives from urban Africa*, Uppsala, Nordiska Afrikainstitutet, 2004.

¹¹ "Bua Komanisi!", 5/1, maj 2006, <http://www.sacp.org.za/main.php?include=pubs/buakomanis/2006/vol5.html>.

Indtil nu har der faktisk kun været få tegn på, at den økonomiske fornyelse kunne lykkes. Sydafrikas post-apartheid økonomi har været præget af en relativ lav vækst og et beskedent investeringsniveau kombineret med stigende arbejdsløshed. Regeringen har forsøgt at fremme investeringslysten gennem neoliberale tiltag som deregulering, privatisering og statslig tilbageholdenhed, men for en stor del af befolkningen har det sydafrikanske mirakel udviklet sig til noget af en skuffelse. Siden 1994 er økonomien kun vokset en ubetydelighed hurtigere end befolkningstilvæksten og BNP pr. capita er næsten uændret. Der findes endda kilder, der viser, at det reelle gennemsnitlige indkomstniveau er faldet, samtidig med at forskellene mellem sorte og hvide er vokset.¹²

Den udviklingsøkonomiske debat i landet har i høj grad handlet om klassiske problemer, såsom strukturelle faktorerens betydning for udvikling og underudvikling, forholdet mellem vækst og omfordeling, samt relationen mellem stat og marked. Indtil begyndelsen af 1990'erne var debatten fokuseret på fordele og ulemper ved henholdsvis privatisering og nationalisering. ANC har aldrig været en erklæret socialistisk organisation og på trods af de revolutionære former, som den væbnede modstandskamp antog, har selv alliancepartnere i fagbevægelsen og kommunistpartiet hele tiden været bevidste om, at den nuværende fase højst var en såkaldt nationaldemokratisk revolution – ikke en socialistisk. Under forhandlingerne med apartheidstyret om en relativt fredelig magtoverdragelse blev det helt klart, at et nationalt kompromis ikke kunne bryde med kapitalismen som sådan. Alligevel er rammerne for forandring hele tiden blevet diskuteret og ANCs signaler har været modstridende. I 1994 gik man til valg på et meget vidtgående socialt program, selv om man allerede da havde bestemt sig for en mere liberalistisk kurs.¹³

Vanskelighederne med manglende jobskabelse og lav vækst har fremprovokeret to væsensforskellige hovedsynspunkter på valget af udviklingsmodel. I erhvervsvenlige kredse ses de sociale problemer som naturlige omkostninger ved liberaliseringspolitikken, eftersom mindre produktive og konkurrenceudytige virksomheder og institutioner nødvendigvis må bukke under for markedseffektiviseringen. Gennem denne udrensning af forældede strukturer har Sydafrika angiveligt lagt grundlaget for en fremtidig vækst, der nu ligger lige om hjørnet. Tilhængerne af den liberale GEAR-model forventer, at opsvinget vil slå igennem for alvor, når økonomien er blevet rensset for de faktorer, som forstyrrer markedet, derunder et ufleksibelt arbejdsmarked, hvor fagforeningerne angiveligt har for stor indflydelse, hvilket har ført til medarbejderrettigheder, der bebyrder virksomhederne og for høje lønninger, der besværliggør konkurrence med asiatiske producenter.

¹² M. Leibbrandt, J. Levinsohn, and J. McCrary, "Incomes in South Africa since the fall of apartheid", NBER report, National Bureau of Economic Research, 2006.

¹³ Bond, Patrick, *Elite Transformation: From Apartheid to Neoliberalism in South Africa*, University of Natal Press, 2000.

Græsrodsbevægelserne og fagbevægelsen, Cosatu, mener tværtimod, at de mangelfulde økonomiske resultater nødvendiggør en mere interventionistisk politik, hvor regeringen tager aktivitetsskabende initiativer, der gennem offentligt lederskab sikrer en bredere og mere retfærdigt fordelt vækst. Fagbevægelsens økonomer kritiserer den liberale model for ikke at tage udgangspunkt i Sydafrikas socialøkonomiske virkelighed, men i urealistisk teori, ifølge hvilken investeringer og handel automatisk vil udfolde sig, så snart liberaliseringsprocessen har presset strukturforandringer og udrensninger igennem og derved har reduceret produktionsomkostningerne, og hvor kapitalen altid vil udnytte alle muligheder i et fuldt gennemsigtigt marked. Venstrefløjens kritikere siger, at man ikke kan stole på denne automatik. Under en igangværende markedsrekonstruktion, som i Sydafrika, vil investorerne i et vist omfang holde sig tilbage og have svært ved at få øje på de nye sektorer og kunde grupper, som processen har åbnet.

I Sydafrika resulterede liberaliseringen i første omgang i en vis kapitalflugt, hvor mange af de førende firmaer placerede hovedparten af deres investeringer i udlandet eller endda flyttede deres hovedsæder til Europa. Åbningen medførte ganske vist også sparsomme nyinvesteringer fra udenlandske firmaer, samt en øget produktion af visse eksportvarer, men den begrænsede vækst, som mest stammede fra produktivitetstigninger indenfor de globaliserede elitesektorer, var nærmest jobløs og understregede dobbeltheden og uligheden i en økonomisk struktur, der har efterladt halvdelen af befolkningen på reservebænken.¹⁴ Man kan selvfølgelig spørge, hvad en tilstræbt arbejdskraftintensiv produktion ville indebære udover beskyttelse af ineffektivitet, men man må så også gøre sig klart, at langt de fleste mennesker her i verden ikke har nogen mulighed for at indgå i en kapitalintensiv produktion, hvad enten de måtte ønske det eller ej. Ikke desto mindre har de vel krav på at kunne skabe sig et dagligt udkomme.

Ifølge World Development Indicators faldt de direkte udenlandske investeringer i Sydafrika fra 969 mio.\$ i år 2000 til 585 mio.\$ i 2004. Samtidig steg den officielle udenlandske bistand til landet til 617 mio.\$. Det kunne tyde på, at omverdenen mere betragter Sydafrika som et u-land end som en reel partner.¹⁵ For at kompensere for den begrænsede indtjening på hjemmefronten er sydafrikanske firmaer i stedet ekspanderet på andre afrikanske markeder og har udkonkurreret industrier i fattigere udviklingslande. På områder

¹⁴ Haroon Borat, Laura Poswell, Pranushka Naidoo, *Dimensions of Poverty: Post-Apartheid South Africa in 1996-2001*, Development Policy Research Unit, University of Cape Town, 2004, http://www.commerce.uct.ac.za/Research_Units/DPRU/OtherPDFs/Poverty_Status_Report.pdf.

¹⁵ World Development Indicators database, April 2006; Stephen Gelb and Anthony Black, "Chapter 7", *Foreign Direct Investment in South Africa*, London Business School Working Papers, http://www.london.edu/cnem/Current_Research/Development_Centre/DRC_Working_Papers/Chapter_7_.pdf.

som energiforsyning, minedrift, og transport, men også i stigende grad i detailhandlen, er sydafrikanske selskaber nu dominerende i andre dele af Afrika. Effekten i form af nyinvesteringer og regulære arbejdspladser for ufaglærte i disse lande har været begrænset.

Sydafrikas nye sorte elite

Forskellige former for positiv særbehandling, herunder "affirmative action" og "black economic empowerment" (BEE), er centralt for flere af bogens analyser. Gennem positiv særbehandling skal afrikanske interesser bevidst fremmes for at bryde apartheids sociale og økonomiske arv. ANC-regeringen har i begrænset omfang anvendt både politisk pres og statens finanser til at skabe en sort storkapital. Det er f.eks. sket ved at mindre grene af de store konglomerater indenfor minedrift, forsikring og finansiering er blevet udsplittet som sortejede aktieselskaber. Den sorte overklasse er derfor vokset og måske er over 25% af de velhavende i Sydafrika i dag afrikanere (der udgør 80% af befolkningen som helhed).¹⁶ Selvom denne udvikling har gjort forretningsverdenen en smule mere repræsentativ, så er det stort set sket indenfor den eksisterende, koncentrerede kapitalstruktur – ikke ved alvor at udvide ejerskabet i bredden eller ved at understøtte alternative ejendomsformer. Og selv om uligheden indenfor den sorte befolkningsgruppe har været stigende, så hænger velfærd og race stadig tæt sammen. Der er dog efterhånden mange nyrige afrikanere. De udgøres bl.a. af ledere i den offentlige sektor, samt i store halvstatslige virksomheder. Uafhængige sorte entreprenører, der bl.a. har taget afsæt i fagforeningernes investeringsselskaber og pensionskasser er kommet til. Regeringen har også solgt offentlige virksomheder til favorable priser, udliciteret serviceydelse, og efterspurgt leverancer på en måde, der har fremmet sorte kapitalinteresser. Sorte chefer i de dominerende hvidtejede selskaber har været en voksende gruppe, der i starten mest blev ansat for at skaffe firmaerne nogle sorte frontfigurer. De arbejder stadig hovedsagelig inden for information og personale.

Muligheder for en social udviklingsstrategi

Når vækst bliver defineret snævert som målelige kapacitetsstigninger i nationaløkonomien, bliver social udvikling meget nemt reduceret til en humanitær foranstaltning, der skal afhjælpe den værste lidelse. I modsætning til denne opfattelse så ANC-alliancens oprindelige genopbygningsprospekt, RDP, udvikling og omfordeling som en samlet og integreret proces og som et kollektivt samfundsansvar.¹⁷ En kombination af faktorer peger mod, at de sociale visioner fra RDP igen kan komme til at spille en lidt større rolle.

¹⁶ Neva Seidman Makgetla, "Post-apartheid Economy", *Review of African Political Economy*, Vol. 31, No. 100, pp 263-281, 2004, <http://journalsonline.tandf.co.uk/media/088nuxvxywg3hd6l7tpq0/contributions/m/3/h/v/m3hv3abqv8hmm7n8.pdf>

¹⁷ Adelzadeh, A. and V. Padayachee, "The RDP White Paper: reconstruction of a development vision?", *Transformation*, No. 25, pp. 1-17, 1994.

Ifølge finansminister Trevor Manuels seneste finanslovstale har regeringens "ansvarlige" økonomiske politik omsider, sammen med bedre internationale konjunkturer, skabt luft i statsbudgettet. Efter 2002 har vækstrater og investeringer været voksende. Statens indtægter er steget, samtidig med at der internationalt har været stigende fokus på strukturtilpasningsprogrammernes skadelige indvirkning på den offentlige sektor. Og efter flere trepartskonferencer med fokus på fattigdomsproblemerne, accepterede regeringen før lokalvalgene i 2006, at det var nødvendigt med både større sociale udgifter og en mere aktiv stat. Denne erkendelse afspejler sig i nationalbudgettet for 2006, der er noget mere generøst end tidligere budgetter og viser stigende offentlige udgifter til basale tjenesteydelser, uddannelse og infrastruktur.¹⁸

Fokus vil fortsat være på traditionel vækst, men med noget større vægt på social og racemæssig lighed. Det har endda været diskuteret, om der kunne blive råd til en generel velfærdsydelse i form af en meget lav statslig bistandshjælp til familier, der savner et indkomstgrundlag. Det ville være noget ganske usædvanligt i Afrika. Ud over samfundsmæssig stabilitet og overskud til politisk deltagelse (ved de sidste lokalvalg deltog kun 46 % af vælgerne) kunne en sådan overførselsindkomst stimulere købekraften og nedbringe kriminaliteten.

Aktuelle globale tendenser

Den nytænkning, som Sydafrika i fremover vil blive påtvunget, vil også blive nødvendig for alle andre, der ønsker at kunne håndtere og forstå den tiltagende marginalisering af store befolkningsgrupper. Dette gælder både i mere velstående og i mindre udviklede økonomier. Også i Danmark kan en ret stor del af befolkningen betragtes som udstødt fra den succesøkonomiske fremgang, de dominerende medier skildrer, selvom diverse klientgørende "velfærdsprogrammer" i nogen grad har formået at skjule dette relative fattigdomsproblem.

Både i sit forhold til regionen og i sin egen indre udviklingsproces illustrerer det sydafrikanske samfund en række globale tendenser. Som det økonomiske centrum med omfattende investeringer i regionen er Sydafrika også målet for en betydelig bevægelse af migranter og flygtninge, ikke mindst fra Zimbabwe. Sydafrika præges i disse år af en forstærket tendens til at ville befæste sig. Både de ydre og indre grænser mellem de sociale klasser bliver mere og mere markante, kontrollerede og bevogtede. På denne måde kan et land, hvis opgør med apartheids adskillelsespolitik endnu er i frisk erindring, antage træk, der i international sammenhæng betegnes som "global apartheid". I skabelsen af en

¹⁸ *National Treasury, Budget 2006, Medium Term Budget Policy Statement and Adjusted Estimates of National Expenditure, 2005*, <http://www.finance.gov.za/default.htm>.

dobbelt belejringstilstand vendt mod en fattig omverden og mod egne underprivilegerede realiseres hermed en virkelighed, som kan genkendes fra talrige internationale forskningsrapporter.¹⁹ På denne måde vender Sydafrika også tilbage til verden. En verden af beskyttede enklaver, hvor kløften mellem rig og fattig er i global vækst.

Fra en anden synsvinkel kan udviklingen i den globale økonomi åbne for nye muligheder. I takt med svækkelsen af USAs hidtidige økonomiske dominans og af en række globale institutioner som Den Internationale Valutafond (IMF), Verdensbanken og WTO, der har afspejlet denne økonomiske dominans, er vi vidne til en omorganisering af den globale økonomi. Nye "opadstigende" økonomiske magter og dannelsen og intensiveringen af nye samarbejdsrelationer aftegner sig allerede. Udviklingen i samarbejdet mellem Sydafrika, Brasilien og Indien, som blev formaliseret i 2003, hører til dette nye mønster.²⁰ Heri ligger der udviklingsmuligheder, der kan være mere lydhøre over for lokale og regionale behov end den hidtidige såkaldte "Washington Consensus", som især har betydet en svækkelse af de enkelte landes statslige interventionsmuligheder, en omfattende privatisering af samfundsøkonomiske nøglesektorer og voksende global markedsliberalisering.²¹

I stigende grad bliver det tydeligt, at denne ensartede neoliberale model ikke kan indfri de enkelte samfunds uensartede udviklingsbehov. En sådan erkendelse har også banet sig vej i Sydafrika, og de nye regionale og globale samarbejdsformer kan bidrage til udviklingen af nødvendige alternativer. En forudsætning for at udviklingen kan tage en ny drejning, er dog ikke mindst skabelsen af stærke demokratiske bevægelser. Dette er også et underliggende tema i de fleste bidrag til denne bog, og dette tema vil fortjene øget opmærksomhed i fremtiden.

Om bogens indhold

Vi har været fire redaktører på denne bog. To af os er historieforskere med speciale i Sydafrikas historie og tre af os har tidligere virket som formænd for SAK. Gennem vores netværk er det lykkedes at få en række af Sydafrikas mest fremtrædende samfundsforskere, akademiske debattører, og fagforenings- og græsrodsaktivister til at skrive bidrag til bogen.

Nogle af bogens kapitler er skrevet af universitetsfolk og fremstår nok mere akademisk-

¹⁹ "Great Transition: The promise and lure of the times ahead", *Global Scenario Group, Stockholm 2002*. Se også Martin Murray, "Building the 'New South Africa': Urban Space, Architectural Design, and the Disruption of Historical Memory", i Hans Erik Stolten, (ed.), *History Making and Present Day Politics: The Meaning of Collective Memory in South Africa*, Nordiska Afrikainstitutet, 2007, pp. 217-227.

²⁰ Udenrigsministrene fra de tre lande Nkosazana Dlamini-Zuma, Celso Amorim og Yashwant Sinha mødtes i Brasilien og underskrev the Brasília Declaration.

²¹ *Global Trade Negotiations Homepage, Center for International Development at Harvard University, <http://www.cid.harvard.edu/cidtrade/issues/washington.html>*

analytiske end de bøger og oplysningsmaterialer, som SAK plejer at udgive. Sydafrikas aktuelle virkelighed er kompleks og kalder på en dybere forståelse som grundlag for solidarisk bistand og kampagner for socialt forsvar og forbedringer.

Vi har forsøgt at tilvejebringe et bredt billede af Sydafrikas øjeblikkelige situation ved at lade forskellige kvalificerede opfattelser komme til orde. Forfatternes undersøgelsesmetoder, holdninger og handlingsanvisninger afviger en del fra hinanden f.eks. i bedømmelsen af fattigdomsproblemet. Alt efter om det er universitetsfolk, uafhængige tænketankseksperter, frihedskampens veteraner eller repræsentanter for det nye "ultra-venstre", der har skrevet kapitlet.

Det største problem ved det dramatiske brud med fortiden er måske den glemsel, der har sænket sig over den fortid, hvor landets uretfærdige fordeling af ressourcerne blev grundlagt.²² Som Fred Hendricks viser i denne bogs første artikel, tilsidesatte den nye stats forsøg på et opgør med fortiden udtalte folkelige forhåbninger om, at apartheids ofre ville opnå genoprejsning, ved at apartheids gerningsmænd måtte afgive en del af den rigdom, som de erhvervede gennem apartheids systematiske tyveri af ressourcer og overudbytning af den sorte arbejdsstyrke. Hendricks peger i særlig grad på den fjernelse af muligheden for civile søgsmål, som var en konsekvens af Sandheds- og Forsoningskommissionens amnestier til gerningsmænd.

I de efterfølgende tre artikler behandles den økonomiske politik efter apartheids fald på tre forskellige niveauer. Stephen Gelb gennemgår de forsøg på en overordnet rammeplan for den makro-økonomiske politik, som ANC har lanceret i partiets tre første regeringsperioder, og fokuserer særligt på regeringens finanspolitik, dens mål for valuta, inflation, vækst og stabiliseringen af forholdet mellem den sydafrikanske økonomi og de internationale finansmarkeder. Det fremgår klart at stabiliseringen af dette forhold har været politisk problemfyldt og det især i de første år, hvor finansmarkederne mistænkte ANC for at ville ændre på landets grundlæggende ejendomsforhold. Gelb udtrykker afslutningsvist en betinget optimisme, der kan tolkes som et øget råderum for en egentlig velfærdsorienteret politik i starten af det sydafrikanske demokratis andet årti.

Patrick Bond forsøger i sin artikel at afdække, hvordan ANC-regeringen så brat kunne gå fra en fordelingsorienteret politik, der satte nationalisering af jord, undergrund og finanskapital på dagsordenen, til en berigelsesorienteret politik, der har forstærket den sociale ulighed gennem de sidste ti år. I Sydafrikas offentlige debat modtager Bond mange stærkt personlige angreb fra medlemmer af regeringen. Artiklen viser, hvorfor Bonds kritik er svær at ignorere.

²² Gorm Gunnarsen, *Sydafrikas historie, Gyldendal, 1996/2004.*

Neva Seidman Makgetla, der arbejder som økonom for fagbevægelsen COSATU, tager fat på ANC-regeringens såkaldte BEE-program, der stiler mod positiv særbehandling af sorte inden for erhvervslivet. Hun viser, at programmet i praksis har brugt sine ressourcer på at styrke en snæver elite af sorte forretningsfolk, mens programmets erklærede mål om også at støtte iværksættere, små virksomheder og efteruddannelsesprogrammer ikke er blevet ført ud i livet.

Bogens femte artikel behandler ANC som politisk bevægelse. Pallo Jordan viser, hvorledes ANC efter det demokratiske valg ikke umiddelbart kunne omstille samfundet, men alligevel gradvist har formået at sikre den brede befolkning bedre levevilkår på en række områder. Jordan, der skriver indefra, giver en række historiske og aktuelle eksempler på, hvorledes ANC selv under voldsomt pres har formået at fastholde en fri og demokratisk debatkultur, men forholder sig også kritisk til den indvirkning, som regeringsmagten har på denne kultur.

Med Eddie Cottles artikel springer bogen over i et græsrodsperspektiv. Cottle giver en oversigt over de nye sociale bevægelser, som ikke har ladet sig binde af loyalitetsbånd til regeringspartiet ANC, men har optrådt som selvstændige aktører i kampen mod fattigdom og for større social lighed. Han påpeger, at den undertrykkelse, som de nye bevægelser har oplevet, rummer lighedstræk, der vækker minder om tiden før 1994.

Lungisile Ntsebezas artikel diskuterer i hvilket omfang den sydafrikanske forfatnings § 25 forhindrer, at den bydende nødvendige omfordeling af jorden kan sættes i værk. Hans primære bekymring er, at statens udgifter i forbindelse med storstilede ekspropriationer på grundlag af domstolenes nugældende tolkning af § 25 vil umuliggøre reformen, men han ser også en mulighed for en tolkning, der vil bane vej for, at måden hvorpå jorden oprindeligt blev erhvervet, og udbytningsgraden af den arbejdskraft, som gennem tiden er benyttet på jorden, kan indgå ved domstolenes fastsættelse af købsprisen. Bogen foretager tilsyneladende et genre-hop med Jonathan Jansens vignetter om det sydafrikanske uddannelsesniveau, men det er også kun tilsyneladende, for Jansens fortællinger om problemerne med at få folk til at finde løsninger uden for det skemalagte analyserer og vurderer uddannelsessystemet med inddragelse af klare og virkelighedsnære argumenter, herunder hårdkogte æg.

Linda Chisholms artikel behandler også uddannelsessystemet, og i modsætning til Jansen gør hun det systematisk. Med afsæt i en skildring af den meget krævende integration af 13 forskellige og meget forskelligt finansierede skolesystemer, opridser hun den række af strukturproblemer, der er opstået efter afskaffelsen af den formelle apartheid, f. eks.

at den omfattende brugerbetaling til gode skoler fortsat hindrer, at fattige sorte kan få en reelt kvalificerende uddannelse.

Kwesi Kwaa Prah's artikel om sprog tager fat i regeringens mangel på en sprogpolitik, der aktivt forfølger det afrikanske flertals forfatningssikrede ret til at anvende et afrikansk sprog i skolen og i den offentlige debat. Der er ikke blevet gjort op med apartheidtidens urimeligt skarpe skel mellem sprog, der faktisk er indbyrdes forståelige, og regeringen gør intet for at fremme et offentligt liv på disse sprog. Prah ser muligheder i en fælles indsats på tværs af det sydlige Afrikas landegrænser for at skabe rammerne om to af regionens helt store naturlige fællessprog (nguni og sotho), der så også vil være modersmål for det altovervejende flertal af sydafrikanere.

Bogens sidste artikel er også den længste og måske den vigtigste, for ingen meningsfuld samtale om Sydafrikas fremtid kan ignorere hiv og aids. Hein Marais formår at skildre både aids-epidemiens og den sydafrikanske aids-debats udvikling siden 1990, samtidig med at han solidt argumenterende holder fast i sit hovedsynspunkt om, at den overbebyrdede, skjulte, ulønnede, ikke-ankendte og overvejende kvindelige millionhær af omsorgsarbejdere skal frem i lyset, aflastes og integreres i en national indsats. Sydafrikas fattige aids-syge har i deres nuværende dagligdag ikke adgang til smertestillende medicin, men fra 2003 har målet været, at de skal have adgang til den krævende behandling med den livsforlængende antiretrovirale medicin.

Der er ikke blevet plads i bogen til alle de gode artikler vi fik ind. En engelsksproget udgave med alle de originale artikler er derfor blevet publiceret som en elektronisk bog i fuldtekst på Sydafrika Kontakts hjemmeside. Her kan artiklerne læses ubeskåret på originalsproget med fulde referencer og litteraturlister. Denne web-udgave indeholder også kapitler med statistiske analyser af fattigdommens geografiske fordeling i by og på land, samt en kortlægning af den offentlige services problemer med at levere vand, el, boliger og sundhedsydelse. Pressefrihedens vilkår og racismens beståen i Sydafrikas liberaliserede medielandskab undersøges også her. Fagforeningernes udvikling fra massemobiliseringen mod apartheid til medspiller i politikformuleringen forklares i en artikel. Også de store sydafrikanske konglomeraters ekspansive investeringspolitik overfor resten af Afrika behandles i den webbaserede udgave af bogen.

Bogens artikler viser med stor tydelighed, og forfatterne gør også selv opmærksom på dette forhold, at Sydafrikas problemer ikke er isolerede fra resten af Afrikas problemer. I en vis forstand vendte Sydafrika tilbage til Afrika, da apartheid faldt. I årtier havde Afrika været fortrængt, undertrykt, forvist og eksproprieret. I årtier havde Afrika været den truende skygge over et samfund, der gjorde alt for at inddæmme og bortmane det. I dag

er Sydafrika en del af verden og Afrika på en helt anden måde end tidligere. Og landet kæmper med de udfordringer, som disse tilhørsforhold indebærer.

Denne bog har udviklet sig i den kollektive ånd, der kendetegnede anti-apartheidbevægelsens internationale solidaritet.²³ Der skal lyde en stor tak til alle, som har medvirket.

²³ For den danske AAMs vedkommende, se Kathrine Toftkær Larney, Patrick Mac Manus, Gorm Gunnarsen og Morten Nielsen (red.), *Aktivister mod Apartheid - Dansk Solidaritet med Sydafrika*, København: Sydafrika Kontakt, 2004, <http://www.sydafrika.dk/>.

Overgangen fra apartheid til demokrati i Sydafrika er blevet fejret internationalt som en forsoningsmodel inspireret af den karismatiske Nelson Mandelas magiske evner og af realismen hos den uadvendte præsident for den sidste apartheidregering, F.W. de Klerk. Dette kapitel er en kritisk granskning af denne udlægning af Sydafrikas demokratiske proces med fokus på retfærdighedens vilkår under det politiske kompromis overgangsprocessen har været. Kapitlet beskæftiger sig især med den måde, hvorpå politiske aftaler påvirker retsplejen, og hvordan de kolliderer med demokratiets væsen i den postautoritære fase. Ud over den frastødende kendsgerning, at mange tidligere apartheid-mordere, kriminelle og udøvere af grove overgreb mod menneskerettighederne er gået fri, må der fokuseres på de bredere behov for at skabe basis for en legitim statsorden, som respekterer loven. I tilgift findes der også fortsat et sammenfald mellem den ekstreme ulighed, som er vævet ind i selve det sydafrikanske samfunds struktur, og de racistiske skel, der stadig eksisterer i kølvandet på apartheid.

Den kendsgerning, at så mange forbrydere ikke er blevet retsforfulgt, skaber, på trods af at demokratiets formelle rekvisitter er på plads, et indtryk af, at forbrydelser ikke straffes. I denne sammenhæng hjælper det ikke at hævde, at skabelsen af bred social retfærdighed kan erstatte det individuelle ansvar for forbrydelser. Disse to ting er tværtimod tæt forbundne. Når det politiske kompromis medfører amnesti for forbrydere; når det på den ene side begrænser mulighederne for retsforfølgelse og på den anden undlader at skabe betingelser for materiel velstand for det store flertal af de tidligere underprivilegerede, så indbygges der en manglende bæredygtighed i de nye rammer. Dette kapitel prøver at sætte nogle af disse modsigelser i relief ved at fokusere på de vanskeligheder, der er forbundet med at sikre demokrati i Sydafrika. Det behandler forskellige brudlinjer, som tilsammen udgør en udfordring for den demokratiske orden i det håb, at en hasteindsats kan løse den truende krise. I kapitlet afdækkes nogle sammenhænge mellem amnestiprocessen inden for rammerne af The Truth and Reconciliation

Commission (TRC) og så de generelle problemer med at skabe velstand for flertallet af tidligere underprivilegerede. Hovedkonklusionen i kapitlet er, at det sydafrikanske demokratis langsigtede legitimitet, og dermed dets bæredygtighed, afhænger af en løsning på de sortes fattigdomsproblemer.

Apartheids overlevelse

Som formelt system er apartheid afgået ved døden. Det blev begravet i 1994 ved de første demokratiske valg, der var baseret på almindelig stemmeret. På det juridiske plan fejede det århundreders politisk udelukkelse og undertrykkelse af sorte væk. Valget var en vigtig milepæl i kampen for borgerrettigheder i Sydafrika, og ANC, den dominerende frihedsbevægelse, vandt med et overvældende flertal. Efterfølgende valg, der blev holdt i 1999 og i 2004, bekræftede det med en stigende majoritet, så ANC er det herskende parti.

Politisk er Sydafrika et meget anderledes sted i dag, end det var før 1994. Hvor meget det end har ændret sig i visse henseender, er det dog forblevet næsten uforandret i andre. Arven fra apartheid lever videre i strukturelle uligheder, diskrimination og åbenlys uretfærdighed. Apartheid har kastet en lang skygge over det nye demokratiske samfund. Dets kløfter forsvandt ikke mirakuløst med demokratiets komme, og forsoningsretorikken var et spagfærdigt forsøg på at dække over de dybe uoverensstemmelser. Skævhederne er skræmmende, og de bliver ved med at dele nationen op i separate lejre med racebestemte identiteter bestemt af hvid velstand og ejerskab og af sort fattigdom og ejendoms- og mulighedsberøvelse. Den begrænsede adgang til jord blandt sorte er en oplagt indikator for den ujævne fordeling af goderne i Sydafrika. Hvide ejer hovedparten af landet, og ikke overraskende er meget få af dem fattige. Men jord er blot én indikator blandt de kløfter, der reelt præger alle aspekter af det demokratiske Sydafrika. Apartheid lever lykkeligt videre i det uændrede kriminalretssystem, som bl.a. arbejder for at sikre domfældelser i sager om forbrydelser mod menneskerettighederne under apartheid. Apartheid overlever også i slummen i byerne og i landområdernes elendighed, på arbejdsmarkedet, i skoler og universiteter og på hospitaler. Der er en direkte sammenhæng mellem apartheids overlevelse, TRCs amnestiproces og den tilsyneladende manglende evne hos den ny demokratiske regering til at gennemføre slagkraftige modtræk mod den udbredte sorte fattigdom.

”Loven kræver ikke, at de giver udtryk for samvittighedsnag. De kan komme til Amnestikomitéen og f.eks. sige, at de kæmpede en ædel kamp for befrielse, men at de, fordi de dermed udsatte sig for retsforfølgelse eller civile søgsmål, beder om amnesti”.

Det er kynisk, fordi samvittighedsnag må anses for at være en nødvendig forudsætning for ægte forsoning. Hvis samvittighedsnag kastes overbord, hvilken form for forsoning kan man så opnå? Den institutionelle konflikt mellem kriminalretssystemet og TRC rejser nogle bredere spørgsmål om demokratiets beskaffenhed og mulighederne for at etablere lov og ret i Sydafrika. Der var rigelig lejlighed for lovovertredere til at undgå civil eller kriminel retsforfølgelse ved simpelthen at søge om amnesti. Overfladisk set tager handelen sig latterlig ud. Forbryderne skal bare fortælle sandheden over for Amnesty Committee, for at retfærdigheden ikke skal ske fyldest. Det er nødvendigt alvorligt at overveje de videre samfundsmæssige konsekvenser, når kriminelle ikke retsforfølges. Amnesti sender et signal til fremtidige statsforbrydere om, at der er en chance for, at de kan blive rensset for skyld, i særdeleshed hvis de forbliver ved magten længe nok til at sikre, at de ikke nemt skubbes ud,

Makroøkonomisk politik i Sydafrika. Fra RDP via GEAR til ASGISA
Af Stephen Gelb

Den sydafrikanske økonomi var i en meget dårlig forfatning fra midten af 1970'erne. Væksten i BNP var i gennemsnit kun 3,3 % pr. år i 1970'erne og 1,2 % i 1980'erne, og det blev kun værre under den sidste apartheidregering. En voldsom politisk fremkaldt lavkonjunktur, der bevidst havde til formål at dæmpe inflationen, resulterede i, at væksten mellem 1990 og 1993 lå på -0,6 % pr. år. Efter apartheidens ophør i 1994 forventedes det, at den økonomiske vækst ville blive forbedret, men et tiår senere var dette ikke sket i noget større omfang: Der skete begrænsede fremskridt i væksten, mens den fordelingsmæssige lighed i bedste fald stagnerede. Væksten i BNP lå i gennemsnit kun på 2,9 % pr. år mellem 1994 og 2004 og med en befolkningstilvækst på 2 % pr. år er indkomsten pr. indbygger knap nok steget med 0,9 % pr. år. I september 2005 var arbejdsløsheden officielt på 26,7 %, og bruttoarbejdsløshedstallet (som medregner dem, der har opgivet aktivt at søge arbejde) lå på 38,8 %. Fattigdommen og uligheden forbliver markant. 32 % af befolkningen levede for mindre end 2\$ pr. dag i 1995 og dette tal steg til 34 % i de følgende 5 år. Gini-koefficienten, der måler graden af ulighed, var 0,56 i 1995 og den steg til 0,58 i 2000 (Hoogeveen and Ozler, 2004). I 2000 modtog den rigeste tiendedel 45,2 % af de samlede indkomster, mens den fattigste tiendedel kun fik 0,4 %.

Siden 1994 er de offentlige investeringer i social infrastruktur vokset hurtigere end investeringerne i den fysiske/økonomiske infrastruktur. Mellem 1994 og 1997 steg de offentlige investeringer som helhed med 9 % pr. år i reelle tal og fra 3,7 % til 4,7 % af BNP, men faldt igen fra 1998 som følge af den vanskelige finanspolitiske situation. Efter 2001-finansloven voksede de offentlige investeringer med næsten 10 % årligt i de næste to år. Alligevel har de offentlige udgifter til fast infrastruktur holdt sig under 5 % af BNP siden 1992 sammenlignet med 10 % i løbet af 1980'erne.

Den finanspolitiske succes er blevet hjulpet på vej af en fundamental forbedring af skatteopkrævningssystemet. Den sydafrikanske skatteforvaltning er blevet moderniseret, hvilket har resulteret i større effektivitet, samt et bredere skattegrundlag, da flere mennesker er blevet inddraget, og endelig er den demokratiske regering blevet mødt med større betalingsvillighed fra skatteydernes side. Fra 1998/99 til 2002/03 steg antallet af individuelle og selskabsskatteydere med hver 12 % pr. år. Skatteindkomsterne steg fra 22,6 % af BNP i 1995/96 og har siden 2001/02 holdt sig lige under 25 %-loftet, som blev specificeret i GEAR-strategien. Forbedret skatteadministration har muliggjort flere nedsættelser af skatteprocenterne, men 86 % af det herved mistede provenu, ialt 72,8 mia. Rand siden 1994/95, er blevet brugt til nedsættelser af middelklassens personlige indkomstskatter, hvorved man har støttet højere luksusforbrug i stedet for alternativer som f.eks. offentlige ydelser til de fattige eller lavere erhvervsskatter til fremme af jobskabelse. Indkomstskattebyrden – den andel af den samlede personlige indkomst, der er betalt i skat – faldt fra næsten 15 % til under 12 %.

Penge- og valutapolitik

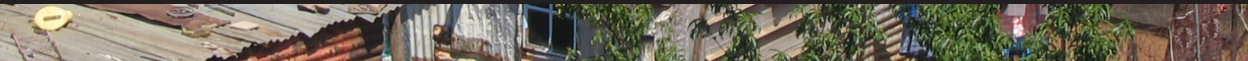
I enhver økonomi ville myndighederne i finanssektoren, hvis de kunne, vælge at have et åbent kapitalmarked for at muliggøre adgang til eksternt finansiering, en stabil nominal valutakurs for at støtte international handel, samt frihed til at justere renteniveauet for at skabe vækst i produktionen og stabile priser. Men disse tre målsætninger udgør et "trilemma": På kort og mellemlangt sigt kan kun to af målene forfølges samtidig, så myndighederne må beslutte sig for, hvilket af målene de vil opgive. Efter at have åbnet kapitalmarkederne prøvede den sydafrikanske nationalbank, The Reserve Bank, til at begynde med at undgå trilemmaet og forfølge alle tre mål. Banken var bekymret for at afstedkomme en for stor kapitaltilstrømning, som ville kunne forårsage prisinflation og stigende valutakurser og dermed skade den internationale konkurrenceevne. Mellem juli 1994 og juni 1995 var der en nettotilstrømning på R18,6 mia. (ca. 3,8 % af BNP) sammenlignet med den ophobede nettoudstrømning på R50 mia. mellem gælds betalingsstandsningen i 1985 og 1993.

Befolkningens samlede opsparingsniveau på nationalt plan har siden 1994 svinget mellem 14,5 og 17 % af BNP, hvilket er noget under 1980ernes niveau. Politikken siden 1994 har været baseret på det neoklassiske økonomiske synspunkt, at opsparring hæmmer investering og vækst: Den stramme finanspolitik fra 1993 havde sin berettigelse i nødvendigheden af at øge regeringens opsparring. Statens opsparring var negativ under de tidlige 1990eres udgiftsbølge, men lå over 2,5 % af BNP i årene efter 1999. Mere generelt ser det ikke ud til, at investeringerne har været hæmmet af et lavt opsparingsniveau, eftersom opsparringen har været større end investeringerne og virksomhedernes beholdninger generelt har været tilstrækkelige.

Fra apartheid til neoliberalisme. Frihedskampens idealer i en eftertid

Af Patrick Bond

"I 1985 blev apartheid udsat for to katastrofer: Børsen i Johannesburg krakkede og styret måtte opgive at betale af på sin stigende internationale gæld. Den sydafrikanske kapital's topchefer blev skræmt, og i september det år mødtes en gruppe anført af Gavin Relly, formand for Anglo-American kapitalgruppen, med Oliver Tambo, ANC's præsident, og andre af modstandsbevægelsens topfolk i Zambia. Deres fælles budskab var, at en overgang fra apartheid til et liberalt demokrati under sort styre var muligt, hvis "orden og stabilitet" blev garanteret. Den underforståede aftale var, at hvide ville bevare den økonomiske kontrol til gengæld for sort flertalsstyre: Den "politiske magts krone for den sydafrikanske økonomis juvel", som professor Ali Mazrui udtrykte det.

I løbet af 3 år blev der truffet et halvt dusin afgørende beslutninger af en lille gruppe rundt om Thabo Mbeki (som rådgav Mandela), Manuel og Alec Erwin. Det drejede sig bl.a. om følgende beslutninger: I 1992 blev nationaliseringer opgivet; det havde ellers været et løfte fra ANC, som blev gentaget af den løsladte Mandela. I 1993 godkendte ANC apartheid-styrets aftale om at tilslutte sig Den Almindelige Overenskomst om Told og Udenrigshandel (GATT), hvilket var lig med at opgive landets økonomiske uafhængighed. Også i 1993 tilbagebetaltes USD 25 mia. i udlandsgæld, som var arvet fra apartheidtiden, mens Nationalbanken fik formel uafhængighed og at der blev lån fra Den Internationale Valutafond, IMF. Og i 1995 afskaffedes valutakontrollen, hvilket gjorde det muligt for velhavende hvide at føre deres kapital ud af landet."

I Sunday Independent, 13/8 2006, svarede finansminister Trevor Manuel på John Pilgers kritik:

"John Pilger taber hovedfortællingen på gulvet i sin søgen efter drama. Han drager overdrevne og fejlagtige slutninger, som ikke kan stå uimodsagt. Sydafrikanerne valgte at forhandle sig frem til en

afgørelse frem for at ende med en borgerkrig og de valgte omfordeling gennem genopbygning og udvikling i stedet for gennem erobring. Pilger er desillusioneret, fordi han øjensynlig forventede at demokratiet ville gøre en ende på kapitalismen og han ser sammensværgelse og fascisme bag alt, der bare antyder et kompromis. Men realiteten for almindelige mennesker er investeringer i boliger, vand, indførelse af elektricitet, transport og kommunikation, stigende forbrug på sociale ydelser og en bredere medbestemmelse i en voksende økonomi. Alt dette bringer støt og roligt værdighed og muligheder med sig, hvor der tidligere var elendighed og sårbarhed. Hans påstand om, at ANC-regeringen valgte "minimale offentlige udgifter" kan ikke stå uimodsagt".

Her er de kendsgerninger, som Pilger vælger at overse:

- Statens udgifter udgør en større andel af BNP, end de gjorde i begyndelsen af 1990erne, samtidig med, at sociale udgifter plus støtte til boliger er steget fra 50 % af det samlede statsbudget til 60 %.
- Der er blevet oprettet over 700 nye sundhedsklinikker, 215 mobile klinikker er blevet skabt, og betaling for offentlige sundhedstjenester er stort set blevet afskaffet for de fattige.
- Børnetilskudsordningen har givet socialsikringsystemet omkring 7 mio. nye modtagere.
- Der er etableret vandforsyninger til 10 mio. mennesker, sanitet til over 6 mio. mennesker, elektricitet til omkring 16 mio. – finansieret af regeringen.
- Mere end 3 mio. hektarer land er blevet omfordelt til fordel for omkring 700.000 husstande, og budgetbevillingerne til jord ligger nu langt foran udgiftskapaciteten.
- Skolegang omfatter nu næsten alle børn og antallet af de 15-24-årige, som kan læse og skrive er steget fra 83 % for ti år siden til over 96 % nu, og der er blevet iværksat en omfattende ny ordning til finansiering af uddannelserne.
- Siden 2002-2003 er udgifterne til offentlige tjenesteydelser steget med over 8 % om året i faste priser (korrigeret for inflation) og dette års budget sørger for en vækst på 9,7 %. De største stigninger er sket inden for social sikring og velfærd, boliger, sundhed og uddannelse. Disse udgiftsstigninger er blevet gjort mulige af en øget økonomisk vækst og den støt faldende gældsbyrde."

Punkterne ovenfor fremsættes ofte for at bevise regeringens loyalitet overfor frihedskampens idealer, f.eks. meget udførligt i regeringens dokument Towards a Ten-Year Review, der blev udarbejdet kort før valget i 2004.

De mest velhavende (navnlig hvide) familier i byerne i Gauteng-provinsen nyder deres svømmebassiner og engelske haver, hvilket betyder, at vandforbruget pr. person i nogle af de mest livsnydende forstæder, er 30 gange højere hver dag end i de townships med lave indkomster, hvis beboere arbejder som gartnere og hushjælp for de hvide. Samtidig står (sorte) kvinder på landet i kø i timevis ved de fælles vandhaner i de afsvedne tidligere hjemlande. Det naturlige overfladevand og grundvandet er underlagt nogle ejendomsforhold som fortsat belønner hvide landmænd for apartheids jordrov og post-apartheid-regeringens manglende indsats for at få omfordelt jorden til sorte sydafrikanere.

Hvad luften angår, bidrager Sydafrika pr. indbygger mere til den globale opvarmning end næsten enhver anden økonomi i verden, hvis man korrigerer CO₂-udledningen for både indkomst og befolkning.

Black Economic Empowerment: Politisk korrekt kapitalisme eller socialt problem?

Af Neva Seidman Makgetla

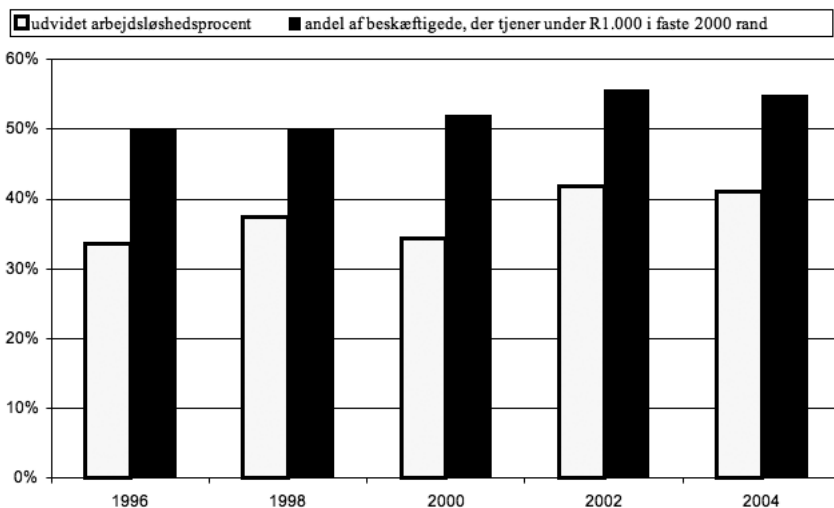
Tendenser i uligheden

I 2005 indledtes en debat om omfanget af fattigdommen i Sydafrika. Debatten gik i retning af at sløre, at de fleste af analytikerne var enige om, at der skete meget begrænsede fremskridt med hensyn til den almene økonomiske ulighed, og at der var en kraftig øget andel af sorte i den højere indkomst-gruppe, uden at man på nogen måde kunne tale om repræsentativitet (van den Berg m.fl., 2005; Ardington m.fl., 2005).

Vi vil her først undersøge den generelle ulighed og derefter de sortes repræsentation i den herskende økonomiske klasse. I begyndelsen af 2000-tallet var Sydafrika et af de mest uretfærdige lande i verden. De øverste 10 % af befolkningen tjente 45 % af den nationale indkomst, mens de fattigste 20 % kun tjente 2 % (Statistics South Africa, 2002).

Som nedenstående tabel viser, ligger arbejdsløsheden (idet vi holder os til den bredere definition, hvor arbejdsløse forstås som folk, der ønsker et betalt arbejde, men har opgivet aktivt at søge) mellem 1996 og 2004 konstant på omkring 40 %. I samme tidsrum lå andelen af beskæftigede, der tjente mindre end R1.000 pr. måned målt i forhold til værdien af Rands i år 2000, næsten uændret på omkring 45 %.

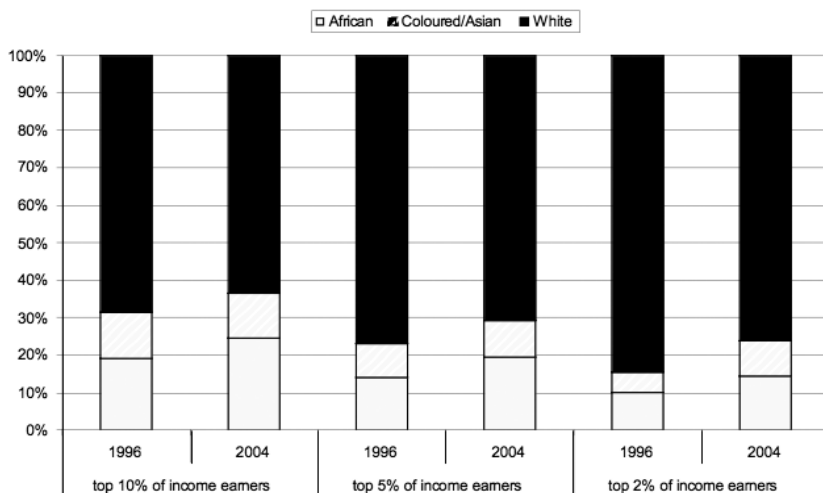
Tabel 1. Udvidet arbejdsløshedsprocent ¹ og andel af beskæftigede, der tjener under R1.000 i faste rand.

Arbejdsløshed og lave indkomster var koncentreret i den afrikanske befolkning og især blandt afrikanske kvinder. I 2004 udgjorde arbejdsløsheden for afrikanere ifølge den brede definition 48 % sammenlignet med 28 % for farvede og asiater og 8 % for hvide. To tredjedele af de arbejdsløse var afrikanere under 30 år, som stod over for en arbejdsløshedsrate på 60 %. For afrikanske kvinder var den generelle arbejdsløshedsrate 56 % sammenlignet med 7 % for hvide mænd. Næsten tre fjerdedele af de afrikanske kvinder under 30 var arbejdsløse. (Statistics South Africa, 2004).

Den sorte befolkning havde også stadig de laveste indkomster. I 2004 skønnedes det, at 40 % af afrikanere i arbejde tjente under R1.000 per måned sammenlignet med 20 % af farvede og asiater og 5 % af hvide. Igen var afrikanske kvinder værst stillet, idet godt og vel halvdelen tjente under R1.000 om måneden. Dertil kom, at kun 60 % af afrikanerne angav lønninger eller avance som deres hovedindkomstkilde sammenlignet med 80 % af hvide, farvede og asiater. De øvrige husstande var afhængige af sociale ydelser, hjælp fra familien, velgørenhed og pensioner. (Statistics South Africa 2004).

Tabel 2. Repræsentation i højindkomst-gruppen efter race, 1996 og 2004²

10 Gode hensigter – barske realiteter - Sydafrikas nye uddannelsessystem

Af Linda Chisholm

Til dato har integrationsbestræbelserne fokuseret på at integrere sorte børn i hvide skoler. Selv om tidligere hvide, indiske og farvede skoler har assimileret afrikanske børn, står det klart, at indiske og farvede skoler har gjort det i højere grad end tidligere hvide, især afrikaans-talende skoler (Soudien og Sayed, 2003; Soudien, 2004; Sujee, 2004; Chisholm and Sujee, 2007). Der ses stadig vold såvel som racistiske og sexistiske overgreb. Fokus på national integration og det nye nationale fællesskab har ofte afledt opmærksomheden fra ikke-statsborgeres erfaringer. Og opmærksomheden rettes også i stigende grad mod flygtningebørns erfaringer (Clacherty, 2006).

Undervisningsministeren har selv erkendt eksistensen af disse vedvarende udfordringer. Hun erkender, at der stadig er problemer med både racisme og sexismen trods forsoning på nationalt niveau og integration på skoleniveau (Pandor, 2006: n.p.). Hun hævder dog, at der er flere piger end drenge i sydafrikanske skoler, og at piger klarer sig bedre end drenge, samt at 'problemet med underpræstation blandt drenge kræver omhyggelige, gennemtænkte indgreb' (Ibid.). Dette stadig mere fremherskende synspunkt, som også dokumenteres af resultaterne fra Southern African Consortium for Monitoring Educational Quality bestrides imidlertid. Den senere tids undersøgelser af eksamensresultater f.eks. på matric-niveau peger på, at kønsspecifikke præstationer i stigende grad er klassespecifikke; og mens hvide og indiske piger i tidligere hvide skoler, (som derfor er mere velstående), klarer sig over gennemsnittet, klarer afrikanske piger i fattige skoler på landet og township-skoler sig dårligere end drengene (Kahn, 2006). Disse resultater stemmer overens med Mitchells argument, om at hvad enten man kortlægger pigers liv i nutidens Sydafrika med visuelle billeder, statistikker eller pigernes egne stemmer, er kønsspecifik ulighed, fattigdom og HIV/AIDS alle fremtrædende træk i unge kvinders uddannelseserfaringer (Mitchell, 2005).

En undersøgelse af uddannelse i landområderne fastslog i 2005, at rettighederne på uddannelsesom-

rådet ikke blev opfyldt for flertallet af børn i de sydafrikanske landområder, (NMF/HSRC/EPC: 2005). I 2006 konkluderedes det i en rapport fra Sydafrikas Menneskerettighedskommission Human Rights Commission of South Africa (SAHRC) om retten til grunduddannelse i Sydafrika yderligere, at 'den daglige virkelighed i skolen for mange børn i Sydafrika, især børn i landområder og township-skoler, er i uoverensstemmelse med undervisningsministeriets lovgivning og politik' (SAHRC, 2006, s. 3). Den viste, at retten til undervisning ikke var opfyldt. Den angav fattigdom, hiv/aids, vold og misbrug, mangel på tilhørsforhold i systemet og ringe infrastruktur, lærernes rolle, undervisningsprogrubruget, ledelses- og samfundsdeltagelse samt dårlig service og overvågning som væsentlige årsager.

Et af de større problemer, der hæmmede adgangen til skolegang i de sidste ti år, har været undervisningsafgifterne. Skønt skolegang havde været tvungen i ti år, var den ikke gratis, dette til trods for at gratis undervisning stod højt på dagsordenen for elevbevægelser som f.eks. gymnasieelevorganisationen Congress of South African Students (COSAS) i 1980'erne. I dette tiår kørte der en voksende kampagne imod undervisningsafgifter. Der var også flere og flere beviser på, at afgifter institutionaliserede klasse- snarere end racemæssig ulighed ved at gøre det muligt for tidligere privilegerede skoler at opretholde deres konkurrencedygtighed ved at bruge de høje afgifter til at ansætte flere lærere og vedligeholde infrastrukturen (Fiske og Ladd, 2005).

I fattigere skoler derimod var afgifterne minimale, og skolelederne hånede og ydmygede ofte familier, der ikke kunne betale dem (NMF/EPC/HSRC, 2005). De undlod også ofte at underrette forældrene om fritagelsesbestemmelserne for dem, der ikke havde råd til undervisningsafgifter. Et stigende pres har givet som resultat, at undervisningsministeriet har stillet forslag om at afskaffe undervisningsafgifter i de fattigste skoler fra 2007. Foreløbige oplysninger fra de lokale myndigheder viser, at 7.687 skoler med 2.556.550 elever, dvs. omkring en fjerdedel af det samlede antal, ønskede at blive erklæret for afgiftsfrie skoler

En debat om Sydafrikas 'børn, der forsvinder' – dem, der dropper ud af skolen – eksploderede i pressen efter en undersøgelse, der blev foretaget for Centre for Educational Policy Development and Management (Mail and Guardian, 25. november 2005; 20. januar 2006). De alarmerende oplysninger gik ud på, at mellem 1995 og 2001 droppede 40 % af børnene ud af grundskolen.

Dette førte til en specielt iværksat analyse af frafaldet og til spørgsmål i parlamentet (se www.education.gov.za, skriftligt svar, spørgsmål 691), og alt dette resulterede i en kraftig forbedring af tilgængelige oplysninger om emnet (se f.eks. Crouch 2005). Undervisningsministeriet hævdede, at det, der ligner frafald i den skolepligtige alder, ofte handler om omgængere. Der har i Sydafrika, ligesom andre steder, været påstande om, at dropouts hovedsagelig var drenge. Men et arbejdsrapport, der blev udarbejdet af Jennifer Schindler (2005), der citeres af ministeriet, viser, at drenge ikke er mere tilbøjelige til at droppe ud af systemet end piger; de flyder langsommere gennem systemet. Hendes arbejde viser, at drenge går klasser om og går ind og ud af skolen oftere end piger. 'Når de bliver 18 år', hævder hun, 'havde langt flere drenge end piger endnu ikke afsluttet 12 års skolegang, selv om begge stadig deltog i skolegangen'. Det må huskes, at der under disse rå statistikker og debatter ofte skjuler sig rystende historier om børn, der er forældreløse på grund af aids. De udgør en særligt udsat gruppe blandt de børn, som er skævt repræsenteret blandt de fattige i Sydafrika. Over 40 % af børn på 14 eller derunder falder under den internationale fattigdomsgrænse på \$1 pr. dag i 1995 (Roberts, 2003, s. 490).

AIDS-epidemiens konsekvenser for Sydafrika

Af Hein Marais

Historien har ikke været mild mod Sydafrika.¹ Efter flere århundreder med kolonialisme fulgte et af de grumme systemer med racisme, verden nogen sinde har set. I næsten 50 år ødelagde apartheid livet for de sorte sydafrikanere, samtidig med at det sikrede de hvide den muligvis højeste levestandard i noget udviklingsland. I begyndelsen af 1990'erne var landet efter en lang kamp begyndt at gøre sig fri af sin skændige fortid. Det så ud, som om landet kunne skabe sig en fremtid – hvis det ikke lige var, fordi det nu stod ansigt til ansigt med en hastigt voksende aids-epidemi, som på få år skulle blive den værste af sin slags i verden.

Da sydafrikanerne afgav deres stemmer i det første demokratiske valg i april 1994, var der ikke mange, der tænkte på aids, og endnu færre havde nogen anelse om, hvad epidemien havde i baghånden til dem og deres land. Blot fire år tidligere anslag man, at under 1 % af de voksne sydafrikanere var smittet med hiv, den virus, der er årsagen til aids. En hårdnakket afvisning af kendsgerningerne fremmede en idé om, at Sydafrika på en eller anden måde kunne undgå de alvorlige epidemier, som var på vej i andre dele af det østlige og sydlige Afrika. Lederen af South African Communist Party (SACP) Chris Hani, var en af de få offentlige skikkelser, som så truslen i øjnene. I 1990 havde han under en konference i Maputo udtalt, at:

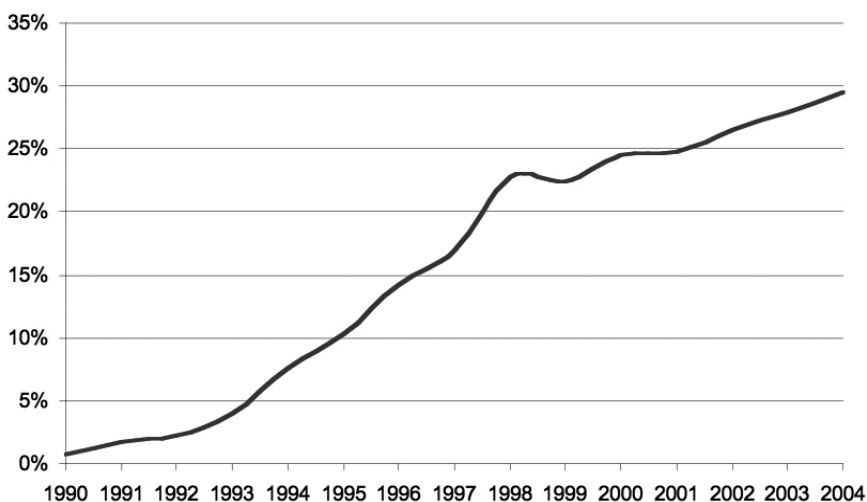
”Vi, der lever i eksil, er navnlig i den uheldige situation, at vi befinder os i de områder, hvor der er mange tilfælde af denne sygdom. Vi har ikke råd til at lade aids-epidemien lægge hindringer i vejen for opfyldelsen af vore drømme. De forhåndenværende statistikker viser, at vi stadig befinder os i begyndelsen af aids-epidemien i vort land. Hvis der ikke bliver gjort noget ved det, vil det resultere i utallige ødelæggelser og lidelser med udgangen af århundredet”²

Hiv-data afslører to vigtige træk ved den sydafrikanske epidemi: den utrolige hastighed, hvormed den udviklede sig (udbredelsen af hiv blandt voksne, der var mindre end 1 % i 1990, steg kraftigt til næsten 25 % på 10 år), og dens usædvanlige intensitet. Da vælgerne gik til valgurnerne til landets andet de-

mokratiske valg i 1999, levede mindst 3 millioner og muligvis helt op til 4 millioner sydafrikanerne med hiv, den virus, der er årsagen til aids.³ I 2006 var tallet over 5 millioner.⁴

Der er til dato ingen tydelige beviser på, at epidemien er på retur, skønt det virker, som om den skrider langsommere frem. Ifølge modeller, der er udarbejdet af den sydafrikanske assurandørsammenslutning, Actuarial Society (ASSA), var der over 520 000 nye hiv-smittede i 2005 (over 1.400 mennesker blev smittet hver dag) mod over 300 000 aids-dødsfald – med andre ord: Det samlede antal mennesker, som levede med hiv, steg stadig. Antallet af sydafrikanere, som lever med hiv, forventes at nå 5,8 millioner i 2010 (ASSA, 2005).

HIV-udbredelse blandt patienter på fødselsklinikker i Sydafrika: 1990-2004

Kilde: Sundhedsministeriet i Sydafrika.

Kun 15 % af sydafrikanerne har en form for sygeforsikring ifølge Statistics SA.³⁰ Blandt de lavtlønnede (personer i husstande, der tjener under R6.000 eller US\$ 850 om måneden), har kun 7 % en eller anden form for sygeforsikring.³¹ De racemæssige uligheder er chokerende: Tre ud af fire hvide har en sygeforsikring mod kun én ud af 14 sorte afrikanere (Statistics SA, 2005b). (Der er planer på vej om at skabe en ny form for sygeforsikring til personer med en indkomst på R2.000-R6.000 eller US\$ 280-850.) Lokalsamfundsbaseret begravnelsesforsikring og 'stokvels' (en form for spareklub) er meget udbredte: Helt op til 4 ud af 5 husstande i visse dele af landet er med i sådanne ordninger. Men de giver kun ringe beskyttelse. Hvis der opstår alvorlig sygdom eller sker dødsfald, bliver de begunstigede typisk nødt til at henvende sig til slægtninge eller stifte yderligere gæld for at betale udgifterne (De Swardt et al., 2003).

Hvordan reagerer de fattige husstande normalt, når først udgifterne i forbindelse med aids stiger? Indkomstniveauet ser ud at falde betydeligt efter et aids-dødsfald – sandsynligvis hovedsageligt som følge af høje udgifter til begravelse.³² Udgifter til aids-pleje sluger i gennemsnit en tredjedel af den månedlige husstandsindkomst (Steinberg et al., 2002)

Denne bog samler en række artikler fra Sydafrikas mest fremtrædende forskere, journalister og analytikere. Bogens 11 bidrag kommer rundt om de centrale emner, der har optaget det demokratiske Sydafrika efter 1994.

Væsentlige emner som uddannelse, sprog, forsoning, økonomi, fattigdom, social sikkerhed, udviklingsstrategier, positiv særbehandling, forholdet mellem ANC og fagbevægelsen, sociale bevægelser, jordreformer, medier, AIDS epidemien og Sydafrika i Afrika, bliver taget under grundig og kritisk behandling af forfatterne.

"2007 er et velvalgt år for en statusopgørelse for det ny Sydafrika. Opgøret om at blive præsident Thabo Mbekis afløser spidses til. Undemedan lurer sociale spændinger, uafklarede spørgsmål om race og identitet og vigtige diskussioner om ANC's sjæl, der uvægerligt vil føre til ændringer. Det behandles alt sammen indgående i denne bog."

Jesper Strudsholm, Dagbladet Politikens Afrika korrespondent

"Sydafrika kan virke som en stor selvmodsigelse. På den ene side en vældig succeshistorie, en regional stormagt og et land der ses som en rollemodel for mange afrikanske stater. Men samtidig og på den anden side er det et land med ekstrem fattigdom, ovenvældende arbejdsløshed og en skanda løst høj ulighed. Jordproblemet er uløst, og der er risiko for at sociale spændinger vil udløse voldsomme konflikter. Hvis de interne problemer løses eller reduceres, kan Sydafrika give håb for store dele af Afrika. Hvis ikke, vil de negative konsekvenser også række langt ud over grænserne. Af disse og endnu flere grunde er det vigtigt, at denne bog udgives af Sydafrika Kontakt. Den er skrevet af nogle af de allemest indsigtssyldige Sydafrika-kendere, og den kommer rundt om de fleste emner. Den bør styrke en debat som er vigtig."

Knud Vilby, Forfatter og journalist

"Sydafrika Kontakt, den tidligere danske anti-apartheidbevægelse, har gjort noget betydningsfuldt ved at invitere sydafrikanske akademikere og civilsamsfundsaktivister til at skrive om udviklingen efter afviklingen af apartheid og indførelsen af flertalsstyre i 1994. Forskningspolitikken, landspørgsmålet, uddannelsesområdet og medierne, fattigdommen og sprogpolitikken bliver undersøgt. Thabo Mbeki's udtalelse fra 1998 om Sydafrika som et land af to nationer bliver efterprøvet og forfatternes entydige svar, uanset andre uenigheder, er, at sociale klasser - ikke hudfarve - er det vigtigste skel i dagens Sydafrika. Solidaritetsbevægelsen har altid ønsket at lade dem de støtter komme til orde. Dette er en fin måde at gøre det på."

Mai Palmberg, Forsker på Nordisk Afrikainstitut i Uppsala

SYDAFRIKA KONTAKT

ISBN 978-87-991789-0-2

9 788799 178902